

PAWEŁ STELLER

TEKA
ŚLĄSKA

WYDAWNICTWO „ŚLĄSK”

SŁOWO WSTĘPNE NAPISAŁ WILHELM SZEWCZYK
OKŁADKĘ PROJEKTOWAŁ AUTOR
GRAFICZNIE OPRACOWAŁA MARIA KOROL

WYDAŁCZYSTWA KSIĘGARNIA

Paweł Steller

urodził się dnia 23 stycznia 1895 roku w Hermiticach, powiat Cieszyń. Ojciec jego był kotlarzem-hutnikiem; ta sama fabryka w Ustroniu, którą tak przejmujemy i po tylekroć opisał zasłużony pisarz tej ziemi Jan Wantuła, sam hutnik z zawodu, było dla młodego Stellera pierwszym przekąznikiem przemysłowego krajobrazu, martwej natury fabrycznej, którą ożywia ludzka praca. Nauki pobierał we Lwowie, w Pradze czeskiej (w ceniowej wówczas Wyższej Szkole Przemysłu Artystycznego) oraz w warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych pod kierunkiem prof. Włodysława Skoczylasa. Przeglądając bogate teki jego prac graficznych można wskazać dość wyróżniającą doświadczenia szkolne pozostawiającą ślady w jego twórczości. Urody i akademicki nieco styl praskich profesorów — gorąca, ludowa, pełna temperamentu sztuka drzeworytnicza Skoczylasa — widoczne są do dziś w dziełach Stellera, choć już w formie nieznacznych relikwów.

Krajobrazy młodości dały mu więcej niż zwykła edukacja. Dzięki nim górskie motywy w jego drzeworytach, owe wodospadziaki, prągi wiszące, szopy na zboczach i listowicie — zachowały miękkość i ruchliwość natury, choć wycięte zostały ryłcem w bukspianie lub gruszy. Ta grupa prac Stellera jest zaskakująco jednolita, bez względu na wybór formy. Drzeworyt czy akwarela, rysunek piórkiem czy szkic ołówkowy — wszystko wykazuje tę samą dbałość o zapamiętanie każdego niejakiego drżenia modelu, którym w danym wypadku jest bujna natura górska. Ale szczegółowość obrazu nie odłiera mu ani na chwilę ciepła. Pozostajemy nadal w kręgu gorącego przeżycia, od czytujemy je z całości, choć oko nasze zatrzymuje się na drobnych często elementach. Steller jako artysta w pełni dojrzały różniczkuje plany. Dlatego spod nawisną chmur na przykład zawsze wydobędzcie ów jasny płot nieba, na którym przede wszystkim pragnie skupić naszą uwagę, dlatego pomarżone haldy, zwały słabego gólborsza, nie przysłaniają sylwetek drobnych, biednych ludzi, pochylonych w poszukiwaniu okruchów węgla.

W licznych swoich *pieszych wędrówkach* Steller poznał dobrze krajobraz górski. Przewyższeni rachami przenosił więc na karty szkicownika każdą pochyłość zbocza, każdą zakręt strumienia, każdy czub sosny wysokopiennej. Też jego obficie wypełniają te właśnie motywy. Można powiedzieć, że dzięki tej swojej wiedzy, Steller, jako artysta-grafik, stał się znakomitym anatomem górskiej przyrody.

Inną grupę jego rysunków, akwarel i drzeworytów stanowią elementy architektury ludowej. Ta kolekcja chłup i szop, kościółków wiejskich, płotów i murków wykazuje dużą dbałość o wierność odtworczą, o realistyczne odbicie całości krajobrazu — z bogato reprezentowaną przyrodą żywą. W rysunkach czy drzeworytach Steller nie jest ilustratorem, lecz artystą, ustalającym nowe proporcje, zmieniającym kształty tak, jak ma to nakazywać jego twórca wyobraźnia. „Tematy do drzeworytów pejzażowo-architektonicznych doбираłem takie, które były związane przede wszystkim z charakterem historycznym obramówką Polskę” — napisał w jednym ze swoich niezbyt licznych artykułów przed wojną. Dlatego też jego teku architektoniczno-pejzażowa to przede wszystkim *dziurisz wędrówek zamilowanego turysty, uprawiającego nie jakąś sztukę dla sztuki lecz rozumną pracę artystyczno-dydaktyczną.*

„W doborze tematów do typów zawarłem się do ludzi pracy i wsi” — napisał w roku 1939. Nie dziemy się, że przy takim założeniu programowym artysta doczekał się niejednego wielkiego sukcesu. Lista nagród, jakie przyznano mu za liczne prace w ciągu wielu lat, raz po raz stwierdza, że nagrodzony został za „*Typy Śląskie*”. Znamienitym symptomem jest ów złoty medal przyznany mu w roku 1937 na Międzynarodowej Wystawie Sztuki w Paryżu. Słynna *głowa Ślązaczki*, wystawiona tu w drzeworycie i nagrodzona, stała się wówczas popularna w całym świecie i ozdobiła niejedną antologię drzeworytu światowego.

Typy ludzkie interesowały go jako całość — ale ze szczególnym upodobaniem szkicował głowy. Jego twarze ludzkie odznaczają się pewnymi cechami, zbliżonymi do krajobrazu. One skupiska zmarszczek, zatamania, oczy i usta — wszystko to traktował jak przyrodnik, ale przy tym udało mu się utworzyć ludzkie cechy tego osobliwego krajobrazu, uśmiech — jak w owym nowszym drzeworycie *dziewczynki* — i zatroskanie, doświadczoną mądrość żywota bacy. Te głowy to zarazem głębokie studia charakteru. Nie we wszystkich z jednakową precyzją wydobył ów niezłoty ludzki wyraz twarzy, w wielu naturalistycznie niegłęboko przysłania go. Chcemy jednak pamiętać przede wszystkim o najlepszych utworach graficznych tego typu. W nich forma jest posłuszną humanistycznej treści.

Ta chyba kryje się źródło dużego powodzenia, jakim drzeworyty te cieszyły się i cieszą wśród odbiorców sztuki. Teżu niniejsza nie jest przecież pierwszą teką Paula Stellera. Drzeworyty Stellera wiszą w niejednym domu, zakupione zostały przed wojną i po wojnie przez muzea polskie i zagraniczne. Portrety ludzi żywych zawsze przedstawiają najwyższą wartość sztuki, a u Paula Stellera stanowią one jakąś wartość szczególną.

Stykając się ze swoimi żywymi modelami Steller interesował się równocześnie ich życiem i obyczajem. Z tych zainteresowań wyrosła kolekcja rysunków o dużej wartości dokumentalnej. Są to typy śląskich ubrane w bogate, zróżniczkowane nawiązki w granicach jednego regionu stroju ludowe. Ta seria akwarel, nie ukończona jeszcze, łącząca w sobie dokładność etnografa z barwnym widzeniem artysty, wydana zostanie wkrótce w osobnej książce.

Paul Steller, miłośnik gór, od wielu już lat mieszka w stolicy przemysłowego województwa. Nie więc dziwnego, że do jego twórczości wtargnęły także tematy przemysłowego Śląska, krajobraz tutejszy, ludzie pracy, śmiało zawsze patrzący.

Najbardziej znane są drzeworyty Pawła Stellera, najchętniej może obrazy olejne. Ale między innymi dwiema grupami mieści się jeszcze duża ilość akwarel, rysunków ulotkowych, albo wykonanych techniką temperową lub kredką. Swego czasu dość znana i ceniona była jego grafika stosowana oraz różne kompozycje dekoracyjne. Ostatnia jego przedwojenna wystawa zbiorowa w Katowicach ukazywała 318 prac, wśród których grafika stanowiła przelotną większość, ale towarzyszyły jej także inne formy wypowiedzi. Już wtedy zwracał uwagę bogaty zbiór ilustracji książkowej, zwłaszcza o typie popularnym, podręcznikowym.

Technika kunsztu drzeworytniczego Pawła Stellera, która nota bene uległa licznym przeobrażeniom i ulega im do ostatnich dni, różni się mocno od tej techniki, którą zwykli stosować młodzi wiekiem i wykształceniem artyści. Zawsze jednak imponuje nam Steller mistrzostwem swego warsztatu, rzetelnością rysunku i obiektywnym widzeniem życia. Amatorzy dobrego drzeworytu przyjął więc tękę Stellera nie tylko jako piękną rozdział historii polskiej grafiki, ale i jako zbiór dzieł przekazujących nowe, cenne wrażenia.

WILHELM SZCZEPYK

REPRODUKCJE

1. Owczarek z Baraniej	drewnoryt
2. Rybak	"
3. Gaździnka z Cieszyńskiego	"
4. Ślązaczka z Welnowa	"
5. Filozof wiejski	"
6. Górnik śląski	"
7. Ładowarka do węgla	"
8. Górnik śląski po pracy	"
9. Hutnik śląski	"
10. Kaplica ramkowa i sieć piastowska w Cieszynie	"
11. Pejzaż z Wisły	"
12. Aleksander Zawadzki, Przewodn. Hody Państwa	"
13. Dziewczynka z konwaliami	"
14. Górcał z Wisły	"
15. Pałac młodzieży im. Hadesława Hiesuta	litografia
16. Górcał z Beskidów Śląskich	res. obłędem
17. Stary górcał spod Baraniej	" "
18. Owczarek z Biennej	" "
19. { Górnik z Brynowa	" "
{ Denciarz	" "
20. { Baraki w Brynowie (już nie istniejące)	" "
{ Widok z „Czarnego” w Beskidzie Śląskim	" "
<i>Na okładce i stronie tytułowej</i>	
Bartnik	drewnoryt
<i>Na stronie nasennej</i>	
Kościół gotycki	skwalortankwintata

СТАНОВИЩА «СЛЭШ» ТЕМЕ СТРАНОУЧНОГО
ГОРНОДОБЫТЧИЦЫМ, СТАВЛЯЮЩИМ 1955

Редактор
НАТАЛИЯ ОСТАПЕНКО

Редактор техничэскай
НАТАЛИЯ ОСТАПЕНКО

Корэктар
ТАТЯНА ГАЛУШКА

Надпечатаніі: Літ. нум. 12, Ас. нум. 40

Таракан 60, Пап. нум. 10, ЦД. 100 г

Літэра. Тэхнічэска-Камуніст. Савы

Савытск. Савытск. 25, М. 205

Заказчык 24, Інд. 24, ЦД. 100

Друк. машына 2, V. 200

Савытск 20045 — Савытск 24

Кіраўніцтва Беларуска-Літэра. (Літэра.)

Савытск, М. 24

Друк. машына 24, Інд. 24, ЦД. 100

Савытск, Савытск. 24, Інд. 24, ЦД. 100

Савытск 20045 — Савытск 24

